

Benjamin Constant și «tulburarea» romantică a ființei

Prof. univ. dr. GĂLĂȚANU Daniel
Membru al *Groupe de Recherche Identités et Cultures*
al Universității din Le Havre, Franța
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *The purpose of this article is to present the artistic work of a lesser known French pre-romantic writer, but no less important for the romanticism's history in France at the beginning of the nineteenth century, the discreet Benjamin Constant. Alongside his famous contemporaries, Madame de Staël (the French romanticism starter and theoretician) and the great Chateaubriand, Constant embrace the **new breath**, the **lyricism**, the **wave of passions**, the **melancholy** and the **enthusiasm** with Germanic origins, and put them into the stylistic mold of French literature, in his essentially autobiographical novel *Adolphe*, becoming, that way, one of the initiators of the French psychological novel. Being himself a master of the autobiographical exhibition of the poetical **Me**, undecided, introverts and irreparably touched by the famous **mal de siècle**, Benjamin Constant illustrates and analyzes with lucidity in his novel the no less famous romantic "**disorder**", unfortunately remaining however for the literature of the beginning of the 19th century, in the shadow of the other initiators of the great French romanticism.*

Key words: *Constant, French literature, autobiographical novel, psychological novel, pre-romanticisms, romanticisms.*

Toți criticii, la nivel mondial, se pun de acord asupra faptului că revoluția romantică, apărută la începutul secolului al XIX-lea, constă, în special, în actul de revendicare a Eului și transpunerea acestuia în plan estetic. Așa cum insistam în studiile mele anterioare dedicate romantismului francez¹⁹, doamna de Staël este cea care aduce *din Germania...* **noul suflu, lirismul, valul pasiunilor, melancolia și entuziasmul**, pe care și reușește să le impună în mod miraculos și chiar să le instituționalizeze într-o Franță „clasică” deja de mai multe secole,

¹⁹ Gălățanu, Daniel, *Préromantisme et Romantisme dans la poésie française des XVIIIe et XIXe siècles*, Presses Académiques Francophones, Saarbrücken, 2015, p. 53, <https://portal.dnb.de/opac.htm?query=daniel+galatanu&method=simpleSearch>; dar și Gălățanu, Daniel, *Momentele impunerii sensibilității romantice în poezia franceză*, Editura Zigotto Galați, 2016, p. 21.

ajungând astfel, aproape de una singură, să semneze actul de naștere propriu-zis al romantismului francez. Această femeie extraordinară este, alături de Chateaubriand, inițiatoarea marelui romantism francez și, alături de Constant, o mare promotoare a liberalismului francez. Acesta din urmă, personalitate discretă și mai degrabă „tulbure”, așa cum l-am descris în studiul meu din 2015, a fost inconstantul Benjamin Constant, amantul și epigonul contemporan (sic!) al doamnei de Staël.

Născut într-o familie mixtă helveto-franceză, cu o puternică tradiție militară (tatăl său era colonel), Constant îmbrățișează cariera politică și devine, astfel, unul dintre cei mai importanți promotori ai liberalismului în Franța, îndrăznind chiar să adopte poziții publice împotriva marelui Napoleon Bonaparte. În ciuda faptului că a elaborat de-a lungul timpului, un număr impresionant de scrieri politice, în care amesteca, printre altele, filozofia cu religia, Constant își află locul, așa cum am mai arătat²⁰, în istoria literaturii franceze, mai ales datorită romanului său autobiografic *Adolphe*, personaj *alter ego* al scriitorului, nehotărât, bolnăvicios de timid și atins în mod grav și iremediabil, de celebrul „mal de siècle” romantic.

De altfel, această „tulburare” tipic romantică este una dintre mărcile distinctive ale curentului. Marii critici francezi²¹ au observat că exigențele neîncetate ale Eului din literatura primei jumătăți a secolului al XIX-lea, sunt contemporane cu reapariția unei tulburări existențiale și pe care, atât spiritul rațional al clasicilor, cât și certitudinile strălucitoare și imuabile ale secolului Luminilor, o mascheră cu succes în secolele anterioare.

Omniprezent în firul narativ, Eul este sfâșiat în permanență de propriile îndoieli, pulsiuni și dorințe contrarii. Acesta ar putea fi și motivul pentru care operele romantice sunt, majoritatea, de inspirație autobiografică. Tot așa cum Chateaubriand vărsa în celebrele sale *Memorii de dincolo de mormânt*, plictisul, insatisfacția, neputința, complacerea, adâncă frustrare, la fel procedează și Constant, exaltându-și sentimentele complexe a căror analiză romanească nu se putea realiza fără durere și sfâșieri:

*Agitația sa atinse paroxismul. Ea își puse fruntea pe mâna mea; era fierbinte; o contradicție teribilă îi desfigura chipul. „Pentru numele lui Dumnezeu, strigai deodată, scumpa mea Eleonora, ascultă-mă. Da, sunt vinovat: această scrisoare... Ea încercă să se îndepărteze fremătând. O ținui strâns.”*²²

²⁰ Gălățanu, 2015, p. 71.

²¹ Mitterrand, Henri, Rince, Dominique & Lecherbonnier, Bernard, *Littérature – textes et documents - XIXe siècle*, Nathan, Paris, 1986, p. 36.

²² Fragmentele din romanul *Adolphe* citate în acest articol, sunt extrase din: Constant, Benjamin, *Adolphe*, Garnier-Flammarion, 2011. Toate fragmentele au fost traduse din franceză de autorul acestui articol.

Ceea ce Chateaubriand numea „valul pasiunilor” și „răul de secol”, Constant numește și ilustrează „una din principalele boli morale ale secolului”. „*Agitație, paroxism, contradicție teribilă îi desfigurează chipul*”, toate acestea duc cu gândul la sfera semantică a patologicului, dar este vorba, desigur, de o patologie morală, dacă-i putem spune așa... Marii critici francezi insistă asupra ideii că Eul romantic²³, în încercarea de a-și afirma originalitatea și intensitatea trăirilor, ajunge să riște o ruptură definitivă de lumea și de societatea care le refuza, pentru că se temea de ele ca, de altfel, de orice altă formă de sinceritate.

Acțiunea romanului este simplă și, mai degrabă, lineară. Îndrăgostit de o femeie cu zece ani mai în vârstă decât el (legătura cu doamna de Staël nu putea nu-și puna amprenta asupra vieții și conștiinței tânărului Benjamin Constant), personajul Adolphe plonjează în analiza propriilor trăiri și sentimente, mai ales de egoism și milă, și devine, astfel, eroul uneia dintre primele manifestări ale romanului psihologic în literatura franceză. Antologiile clasice ni-l prezintă chiar ca fiind o capodoperă a romanului analitic, cu atât mai mult cu cât psihologia personajelor, mai ales a celui principal, este extrem de complexă, aprofundată și veridică²⁴. Avem, totuși, de-a face cu o analiză eminentă clasică prin luciditatea sa, chiar și atunci când atinge paroxismul. Cu toate acestea, romanul *Adolphe*, se distinge clar, mai ales în privința elementelor sale deja romantice, a stilului simplist, aproape rece, inundat de imagini împrumutate, în general, din natură și a căror prezență poetică este pusă în acord cu sentimentele năvalnice. Autorul însuși mărturisea: „Am vrut să ilustrez în *Adolphe* una din principalele maladii morale ale secolului nostru: această oboseală, această incertitudine, această absență a forței vitale, această analiză neîntreruptă care atașează oricărui sentiment sincer al nostru, o latură analitică și care, le corupe astfel, chiar de la naștere.”²⁵

Pentru a da curs acestui demers „moralizator”, Constant nu complică inutil acțiunea. Adolphe s-a aruncat în brațele Elléonorei, dar, speriat de prețul acestei pasiuni, a decis să se despartă de ea, motiv pentru care, ulterior, se resemnează să asiste lucid, dar neputincios și nepăsător, la lenta degradare, în toate planurile, a iubitei sale, constatând că moartea ei devine „damnarea”²⁶ lui. Adolphe este, astfel, eroul romantic prin excelență, cel care caută plăcerea cu orice preț, acționează după bunul plac și sub impulsul momentului, are impresia că totul i se cuvine, dar, în același timp, este consumat de vinovăție și de pasiunile sale mai puternice decât el însuși și imposibil de stăpânit și, din acest

²³ Mitterand, Henri, Rince, Dominique & Lecherbonnier, Bernard, *op. cit.*, *passim*.

²⁴ Lagarde, A. & Michard, L., *Anthologies et histoire littéraire, XIXe siècle*, Bordas, Paris, 1988, p. 23.

²⁵ *Apud Ibid.*

²⁶ Mitterand, Henri, Rince, Dominique & Lecherbonnier, Bernard, *op. cit.*, p. 39.

motiv, apărându-ne nouă, cititorilor din secolul al XXI-lea, ca fiind inconsistent și neverosimil:

„Slab de înger, tulburat, spusei în continuare, poate am cedat la un moment dat, într-o clipă nefericită; dar n-ai văzut tu însăși miile de dovezi că nu sunt capabil să depășesc ceea ce ne desparte? Am fost stresat, nemulțumit, nefericit, nedrept; poate că am luptat cu prea multă violență împotriva propriei mele imaginații debordante și tu însăși ai dat încă și mai multă forță veleităților mele trecătoare pe care astăzi le disprețuiesc; dar chiar și așa, te poți îndoi de dragostea mea adâncă? sufletele noastre nu sunt ele oare înlănțuite unul de celălalt cu mii de legături nevăzute imposibil de desfăcut? Trecutul nostru oare nu ne leagă? Putem oare să privim în spate la cei trei ani abia scurși, fără să nu retrăim senzațiile pe care le-am încercat, plăcerile pe care le-am gustat, suferințele pe care le-am suportat împreună?”

Regăsim în *Adolphe* același val al pasiunilor tipic romantic, o adevărată replică dată romanului *Corinne sau Italia* staëliană, aceleași tulburări amoroase și existențiale amestecate cu remușcări dureroase (*Am fost stresat, nemulțumit, nefericit, nedrept*), aceleași senzații confuze și sentimente amestecate, aceeași surescitare febrilă (*Agitația sa atinse paroxismul. Ea își puse fruntea pe mâna mea; era fierbinte*), căci, este imposibil să ne înșelăm în această privință, *Adolphe* este proiecția literară a lui Benjamin Constant, care este emulul constant și amantul inconstant al doamnei de Staël.

Bibliografie:

CONSTANT, Benjamin, *Adolphe*, Garnier-Flammarion, 2011;
ECHELARD, Michel, *Histoire de la littérature française au XIXe siècle*, Hatier, Paris, 2000 ;
GĂLĂȚANU, Daniel, *La ville romantique dans la poésie française* in *Les Cahiers du GRIC*, Editions de l'Université du Havre, numéro 6, septembre 2008 ;
GĂLĂȚANU, Daniel, *Préromantisme et Romantisme dans la poésie française des XVIIIe et XIXe siècles*, Presses Académiques Francophones, Saarbrücken, 2015 ;
GĂLĂȚANU, Daniel, *Momentele impunerii sensibilității romantice în poezia franceză*, Editura Zigotto Galați, 2016;
LAGARDE, A. & MICHARD, L., *Anthologies et histoire littéraire, XIXe siècle*, Bordas, Paris, 1988 ;
MITTERAND, Henri, RINCE, Dominique & LECHERBONNIER, Bernard, *Littérature – textes et documents - XIXe siècle*, Nathan, Paris, 1986
PEYRE, Henri, *Qu'est-ce que le romantisme ?*, P.U.F., 1971.

Sitografie:

<http://www.sudoc.fr/167510576>

<https://portal.dnb.de/opac.htm?method=showFullRecord¤tResultId=%22daniel%22+and+%22galatanu%22%26any¤tPosition=0>

<https://www.unicaen.fr/puc/html/spip0be0.html?article745>

<http://www.revistadanubius.ro/images/scopus.png>;

<https://www.ebscohost.com/titleLists/obo-journals.htm>

<https://gric.univ-lehavre.fr/spip.php?article55>